
SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A POSSIBLE INSTRUMENT FOR STATE SOCIAL POLICY IN BULGARIA

Kalin Boyanov

Department of Public Administration, UNWE-Sofia, Bulgaria, kalin.boyanov@unwe.bg

Abstract: Social entrepreneurship is one of the topics that have been on the agenda of Bulgarian society for quite some time. Increasingly, the state, municipalities and the non-governmental sector are recognizing the opportunities that social enterprises provide for addressing social problems of various kinds and finding lasting solutions to overcome the social exclusion of vulnerable groups in society. Social enterprise is a phenomenon that emerged from the development of the social economy, which aims to combine social, economic and political objectives. Nowadays, the social economy is considered an effective way of creating and managing human capital, recognising the importance of personal and societal interests. In most countries of the European Union, social enterprises are an important element in the development of the non-governmental sector. There is a need to create modern social enterprises in Bulgaria following a Western model. So far, the concept of social enterprises is still under discussion. The obstacles to the inclusion of socially vulnerable groups other than people with disabilities are serious. Developing the vision, clarifying the goals and objectives of social enterprises as an instrument of social policy and social integration of people with disabilities and of economic development requires a thorough analysis of past trends, current conditions and future development. Entrepreneurs are constantly looking for new models to tackle the growing global challenges in a sustainable way. There are a number of studies dealing with the theoretical concepts of these topics; however, the definitions and framework for action differ from country to country. Social entrepreneurship in Bulgaria is developed within a clear legal framework. The current state of social enterprises is linked to relevant public policies, while the number and types of social entrepreneurs have been steadily increasing over the last few years. There are still many measures and actions that need to be taken in order to promote future policy measures aimed at supporting social entrepreneurs in Bulgaria. This report aims, by presenting the meaning of the concepts of corporate social responsibility and social entrepreneurship, establishing the relationship between them and examining different models of social entrepreneurship, to highlight the advantages and opportunities of social entrepreneurship and the prospects for its development in Bulgaria.

Keywords: social entrepreneurship, social policy, social enterprise, Bulgaria, sustainable economic development

СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО КАТО ВЪЗМОЖЕН ИНСТРУМЕНТ ЗА ДЪРЖАВНА СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА В БЪЛГАРИЯ

Калин Боянов

Катедра „Публична администрация“, УНСС-гр.София, България, kalin.boyanov@unwe.bg

Резюме: Социалното предприемачество е една от темите, които от немалко време стоят на дневен ред пред българското общество. Все по-често държавата, общините и неправителственият сектор разпознават възможностите, които социалните предприятия предоставят за справяне със социални проблеми от различно естество и намирането на трайни решения за преодоляването на социалната изолация на уязвими групи от обществото. Социалното предприятие е явление, което произлиза от развитието на социалната икономика, целяща да съчетава социални, икономически и политически цели. В днешно време социалната икономика се счита за ефективен начин за създаване и управление на човешкия капитал, като се признава значението на личните и обществените интереси. В повечето страни от Европейския съюз социалните предприятия са важен елемент от развитието на неправителствения сектор. Очертава се необходимостта в България да се създадат модерни социални предприятия по западен образец. Засега концепцията за социални предприятия все още се обсъжда. Пречките пред включването на други социално уязвими групи, освен хората с увреждания, са сериозни. Разработването на визията, изясняването на целите и задачите на социалните предприятия като инструмент за социална политика и социална интеграция на хората с увреждания и на икономическо развитие изискват задълбочен анализ на миналите тенденции, настоящите условия и бъдещото развитие. Предприемачите постоянно търсят нови модели за справяне с нарастващите глобални предизвикателства по устойчив начин. Съществуват редица изследвания, занимаващи се с теоретичните концепции на тези теми; въпреки това определенията и рамката за действие се различават в отделните държави. Социалното предприемачество в България се развива в рамките на ясна правна рамка.

Настоящото състояние на социалните предприятия е свързано със съответните публични политики, докато броят и видовете социални предприемачи непрекъснато нарастват през последните няколко години. Все още съществуват много мерки и действия, които трябва да се предприемат, за да се насърчат бъдещите политически мерки, насочени към подкрепа на социалните предприемачи в България. Настоящия доклад има за цел, като представи значението на понятията социална отговорност на бизнеса и социално предприемачество, установи връзката между тях и разгледа различни модели на социално предприемачество, да подчертае предимствата и възможностите на социалното предприемачество и перспективите за неговото развитие в България.

Ключови думи: социално предприемачество, социална политика, социално предприятие, България, устойчиво икономическо развитие

1. ВЪВЕДЕНИЕ

На съвременният етап на обществено-икономическото развитие се наблюдава повишено внимание към въпросите, свързани със социалната отговорност на бизнеса и предприемачите. Това е условно усложняването на социалните отношения, където традиционните механизми на взаимодействие на субектите вече не работят. Провеждането на държавната социална политика се нуждае от нови инструменти, които ще бъдат възможно най-ефективни в съвременните условия. Точно поради тази причина социалното предприемачество се превръща в един от ключовите инструменти днес за решаване на социални проблеми. Трудността се състои в липсата на осъзнаване на ролята и мястото на социалното предприемачество в социалното и икономическо развитие. Недостатъчно са проучени насоките на неговото развитие и участието му в социалното развитие на държавата и регионите, както и проблема за държавното му регулиране.

Липсата на ясни граници на понятието "социално предприемачество" възпрепятства институционализирането на този феномен и ограничава развитието на емпирични и теоретични изследвания. Съществуващите множество дефиниции могат да бъдат разделени на две групи: разбиране на понятието в тесен и широк смисъл:

Социално предприемачество в тесния смисъл на думата означава прилагане от организации с нестопанска цел на иновативни подходи с цел получаване на доходи (Boschee, 1995: 20-26). Тясната интерпретация е свързана с масовото навлизане на социалното предприемачество в САЩ, тъй като приходните дейности на организациите с нестопанска цел, през 70-80-те години на XX век са изправени пред остър недостиг на финансиране.

Социално предприемачество в широк смисъл се разбира като иновативна дейност, както в търговския сектор, така и в организациите с нестопанска цел, или в организации от смесен тип, чиято цел е решение на социалните проблеми (Deese, 1998; 55-66). Широката трактовка на социалното предприемачество всъщност представлява дейност, насочена към решаването на социални проблеми и притежава иновативна насоченост. Въпреки че то е сравнително нова парадигма, неговите корени са в миналото.

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

Още през XIX и XX в. предприемачите, се занимават със социални проблеми. Карл Маркс и Макс Вебер инициират социалното предприемачество като метод за постигане на социална промяна. Така терминът социално предприемачество води началото си от епохата на индустриализацията, когато хората се обединяват в сдружения и кооперативи с цел да да улеснят преодоляването на трудностите в работата и живота като цяло. Решаването на социални проблеми със съпътстващата ги трансформация към благосъстояние е една от основните му цели. Това се отнася за сдружения и организации, ангажирани в областта на правата на децата, овластяването на жените и например опазването на околната среда. В допълнение към решаването на социални проблеми, социалното предприемачество също така включва разпознаването и разрешаването на екологични и финансови проблеми в селските и крайградските райони. Социалните предприемачи използват принципите на предприемачеството с намерението да създадат социален капитал; по принцип обаче те не са фокусирани единствено върху печалба. Съществуват многобройни примери за социални предприемачи: от неправителствените институции, които се борят за правата на човека и срещу бедността в световен мащаб или изменението на климата до действия, инициирани от големите мултинационални компании с цел комуникация в областта на околната среда и социално отговорно поведение. Всички те се опитват да решат възникващи глобални проблеми.

Дейностите на социалното предприемачество се основават на седем основни принципа на поведение (Yunus 2010; Prachi 2021):

- Първият принцип определя целта на съществуването на социалните предприятия. Според този принцип тяхната бизнес цел е да преодолеят бедността или да се справят с проблеми като образованието,

здравеопазването, околната среда и да се даде възможност за достъп до технологии на населението с ниски доходи, а не само с цел реализиране на печалба.

- Вторият принцип се отнася до финансовата и икономическата устойчивост. Социални предприемачи търсят източници на финансиране, които са социално отговорни.

- Третият принцип управлява възвръщаемостта на инвестициите. Инвеститорите на социалните предприемачи, не се насърчават да работят с цел печалба за сметка на постигането на по-широки социални ползи.

- Четвъртият принцип е свързан със сумата, спечелена над инвестицията която следва да се реинвестира обратно, за да се увеличи обхватът на дейността. Това разширяване има за цел да привлече повече хора или да подобри качеството на услугите.

- Петият принцип обхваща социалните предприятия, които следва да са отговорни за благосъстоянието на околната среда. Те трябва да играят основна роля в подобряването на околната среда или пряко или косвено. Това означава, че тяхната дейност гарантира, че те не ѝ вредят.

- Шестият принцип означава, че служителите на предприятието ще получават справедливо възнаграждение, което е в съответствие с отрасловите стандарти. Работниците получават по-добри работни условия на труд.

- Седмият принцип представлява нагласата, че социалният предприемач не се стреми към максимизиране на печалбата. Затова социалната работа се управлява само от тези, които страстно допринасят както за обществото, така и за околната среда. Това означава, че бизнесът се осъществява в среда на удовлетвореност, а не на стрес

Проблемът за социална отговорност се разработва основно в чуждата литература, където се посочва необходимостта от социална отговорност на предприемачите и важната роля, която те играят в обществото. Отбелязва се, че те не трябва да се стремят само към печалба, т.е да не се грижат за чисто икономически интереси. На съвременния етап корпорацията е повече от икономическа институция, тя е социално-икономическа институция (Бигняк О. В. 2006). . И точно тук се разкриват признаци на систематичност. Система за саморегулация на субектите, която поставя пред предприемачеството по-високи изисквания и стандарти от държавата.

Може да се разграничават няколко понятия, които определят социално отговорното поведение на предприемачите. Сред тях са следните:

- Социално задължение като отговор на социални проблеми, по-големи от спазване на закона;

- Социалната отговорност като отговор на социалните проблеми, чрез поемане на отговорност за различни социални програми;

- Социална чувствителност като активно участие в социални програми за социални ползи (Kuratkо, F, 1995).

Най-често срещаното от тях обаче е понятието „социално отговорност“, чиято обобщена същност е признаването на взаимозависимост между индивиди, организации и социални институции, както и поведение, което отразява това съзнание в рамките на морални, етични и икономически стойности. Отговорът на корпорацията на изискването за социална отговорност отразява необходимостта от широки, добре планирани, положителни усилия, базирани на специфични цели, установени при отчитане на обществените интереси (Бигняк О. В. 2006) .

Социална отговорност на бизнеса – отговорността на мениджърите за екологичните последици от техните дейности, за справедливост и недискриминация при наемане на работа, както и отговорност към потребителите (Economic :1994). Много близко до понятието социална отговорност на бизнеса е понятието социално предприемачество. Социално отговорният бизнес може да допринесе за социалното развитие на предприятията. Представители на корпорации, например, могат да предоставят консултантски услуги и подкрепа за тези, които управляват социални предприятия (Сандакова О. 2010). В това се състои основно връзката между двете понятия.

Има три основни характеристики на социалното предприятие. първо, търговия - жизнеспособността на тези предприятия се постига именно чрез търговска дейност. Второ, социалната цел е в основата на дейността им (разкриване на работни места, провеждане на обучения и др, развитие на определени умения, предоставяне на услуги и производство на стоки на местно ниво). Трето, социална собственост - те са собственост на общности (потребители услуги или клиенти, местни обществени сдружения и др.). Като примери за социални предприятия могат да бъдат изброени предприятия, притежавани и управлявани от общности, например селски магазини или сгради за обществени нужди; детски заведения, притежавани и управлявани от родители; кредитни съюзи; кооперации; тръстовете за развитие са организации, които притежават собственост, (което може да бъде предоставено от местните власти), например къща, която темогат да използват, за да реализират печалба за своите социални цели (Сандакова О. 2010). Социалното предприемачество възниква като отговор на хроничните социални проблеми: безработица, бедност,

разединение на общността и др. (Вълков, Вл. 2021). Социалните предприятия отговарят на потребностите на членовете на общността, които не могат да бъдат посрещнати от публичния сектор, и които частният сектор игнорира. Именно това е нишата на дейността им. Точно местните общности получават основната полза от социалното развитие на предприемачеството. Социалното предприемачество помага за предоставянето на обществени услуги по нов начин и задоволяване на нуждите на общността; създаване на работни места; обогатяване на професионален опит на хора, работещи в социални предприятия, за по-нататъшна заетост при съвременни пазарни условия; въвличат социално уязвими и маргинализирани групи в обществения живот, осигуряват работа на своите членове, с цел да се разшири дейността на гражданите, които могат самостоятелно да решават проблемите си и да поемат отговорност за своя живот; оказват повишено внимание към социално слабите групи от населението, не толкова чрез предоставяне на благотворителна помощ, а чрез включване в социално полезни и смислени дейности; съживяване на селските и градските райони и подобряването на социалната им инфраструктура и др.

В България социалното предприемачество съществува под формата на няколко модела:(Социалното предприемачество – бизнес с обществена кауза, 2020)

1. Модел за създаване на заетост и развитие на работната сила – икономическата логика на бизнес начинанието се основава на възможността да се създадат работни места за хора в неравностойно положение. Моделът се свързва с т.нар. “защитена заетост”, където социалното предприятие е работодател на хора с увреждания.

2. Предприемачески модел, където социалното предприятие се явява посредник между хората в неравностойно положение и пазара. При този модел под формата на трудова терапия, хора с увреждания участват в производството на продукти, за които социалното предприятие търси пазар и се ангажира с маркетинг и дистрибуция.

3. Модел на пряка услуга – този модел е най-пряко свързан с доставчиците на социални услуги. При него социалното предприятие предоставя социални услуги срещу заплащане на външни клиенти и едновременно с това е доставчик на социални услуги за своите членове, като заплащането става с договор с общината или държавата. Важно е да се отбележи, че при този модел, социалното предприятие развива едни и същи услуги, но насочени към различни потребители и клиенти.

Нараства необходимостта да се създаде благоприятен климат за развитието на социалните предприятия в България, който трябва да бъде установен от правителството и местните власти. Правителството трябва ясно да осъзнава факта, че социалното предприятие е инструмент, който допринася за развитието на обществото. Служителите в централната и местната администрация трябва да участват в социалното предприемачество като ресурс за постигане на държавната задача за преодоляване на бедността в България.(Велева, Р. 2018) Съществува и спешна потребност от разработване на подходяща законодателна рамка. Основен проблем в това отношение е факта, че социалните предприятия са абсолютно нестандартни институции. Тоест те не са в частния сектор, но в същото време не са собственост изцяло и на публичния сектор. Признаването на социалното предприемачество като мощен инструмент за развитието на общностите ще доведе до отчитане на техните нужди в държавната политика. Освен това правителството е заинтересовано всеки бизнес да действа въз основа на нуждите на общността. Например в много европейски страни законодателството е разработено отдавна относно нормите за социална отговорност за средни и малки предприятия. Възможни мерки, които могат да възприемат относно развитието на социалното предприемачество с цел то да бъде част от държавната социална политика са следните:

- Да се въведат подходящи данъчни стимули за социалните предприятия;
- Микрокредитирането е също толкова важно за социалните предприятия, колкото и за малките и средните;
- Социалните предприятия могат да бъдат ангажирани за извършване на определени договорни услуги;
- Местната власт следва да включва при разработването на общинските стратегии, конкретни мерки за развитие на социалното предприемачество, както и да назначава служители, които да отговарят за тяхното изпълнение;
- Местната власт трябва да се погрижи за осигуряване на подходящи условия за създаване на социални предприятия, като предоставяне на помещения, финансови помощ и др.
- Когато се създава социално предприятие, то трябва да е в съответствие с основните му характеристики. Необходима е ясна и разбираема мисия и социално направление, което включва решаване на определени социални проблеми.

- Подходите за решаване на социални проблеми трябва да бъдат иновативни. В България се наблюдава слаба иновативност на социалните предприятия;
- Основната цел следва да бъде не крайната печалба, а постигането на положителна социална трансформация
- Необходимо е по-често да се организират базари и панаири, където да се рекламира продукцията на социалните предприятия. Пример в това отношение може да бъде Италия. Тамашните социални кооперативи бележат ръст в последните години именно поради добрата реклама, която получават. Социалното предприятие е с колективна форма на собственост, която обхваща участниците, неговите служители, целевата група, доброволци и др. Тоест социалното предприемачество е комбинация от организации със социални мисии и търговски подход за самофинансиране на техните социални дейности. За постигане на мисията, предприемачите привличат значителни ресурси, като в същото време получават нетни печалби, защото действат според законите на бизнеса. Социалното предприемачество се проявява под формата на социална отговорност на бизнеса, но има разлика между тях. Социалната отговорност е метод за водене на бизнес, докато социалното предприемачество е самото ядро на дейността и основната мисия (Сандакова О. 2010).

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С оглед проблема за формирането и развитието на социалното предприемачество в България, могат да се направят следните общи изводи. Нараства необходимостта от правно признаване на различни организационни и правни форми на социални предприятия. Установените им цели трябва да включват производството на стоки или предоставяне на услуги от обществен характер. Правителството трябва да въведе данъчни облекчения за социални предприятия, което от своя страна ще намали косвените данъци в случаите, когато пазарният доход е недостатъчен за социална подкрепа. Участието в конкурси за изпълнение на държавни поръчки, също е подходящ механизъм за стимулиране.

Най-важният проблем е осигуряването на благоприятна среда за социални предприятия. Един от пътищата е създаването на държавна структура, представляващи интересите на развитието на социалното предприемачество. Също така е необходимо развитие на инфраструктурата, по-специално финансова, за увеличаване на потенциала и ефективността на социалните предприятия и насърчаване на техния имидж. От друга страна те трябва много повече да си сътрудничат с международни организации, да черпят от добрите практики в други страни и да участват в мрежи. Изискват се и повече научни изследвания в тази област. Социалното предприемачество, макар и бавно, се налага като механизъм за решаване на социални проблеми в България, когато предприемачеството е социално ориентирано, предприемаческа дейност на благотворителни и обществени организации или бизнес със социална мисия обхваща различни социално уязвими слоеве от населението.

В България такова предприемачество може да има за цел професионална и социална терапия, въвеждане на нови механизми за решаване на съществуващи социални проблеми. Основна роля в този процес трябва да има държавата, която чрез механизмите за стимулиране да определи стратегията за развитие на предприемачеството и взаимодействието му с обществото.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Boschee, J. (1995). Social entrepreneurship / Jerr Boschee // Across the Board. Vol. 32, Issue 3. — P. 20–25.
- Baturina, D.. (2017). ‘The New Kid in Town’: Towards Shaping the Understanding of Social Entrepreneurship in Croatia. In Social Enterprise Developments in the Balkans: Joint Volume by the Balkan Social Enterprise Research Network.
- Dees, J. G. (1998). Enterprising nonprofits / J. Gregory Dees // Harvard Business Review. Vol. 76, Issue 1. — P. 55–66.
- Economics (1994). англо-русский словарь-справочник / Дж. Долан, Б. Т. Домненко. – М. : Лазурь, 1994. – С. 331.
- Kuratko F. (1995). Entrepreneurship: a contemporary approach. – 3th ed. / Kuratko F. Donald, Hodgetts M. Richard. – The Dryden Press, 1995. – P. 735
- Prachi, J. (2021). Principles of Social Business. Available online: <https://www.managementstudyguide.com/social-businessprinciples.htm>
- Yunus, Muhammad. (2010). Building Social Business: The New Kind of Capitalism that Serves Humanity’s Most Pressing Needs. Philadelphia: PublicAffairs. Available online: <https://sun-connect-news.org/fileadmin/DATEIEN/Dateien/New/BUILDING-SOCIALBUSINESS-MUHAMMAD-YUNUS.pdf>

- Бігняк О. В. (2006). Юридична та соціальна відповідальність суб'єктів підприємництва / О. В. Бігняк // Університет. наук. зап.– № 1 (17). – С. 150 – 154.
- Сандакова О. (2010). Соціальне підприємництво: що це? / О. Сандакова // Наша громада. – 2010. – № 1. – С. 19 – 24.
- Велева, Р. (2018). Публичні політики за намаляване на лицата в риск от бедност и социално изключване., Научни трудове на УНСС, т. 4.
- Вълков, В. (2021). Въздействие на икономическия фактор върху системата за социално осигуряване, KNOWLEDGE – International Journal Vol.47.1.
- Социалното предприемачество – бизнес с обществена кауза, (2020), Проект „Повишаване на социално-предприемаческия дух чрез създаване на иновативни структури за подкрепа на Трансграничния регион(Social Forces)“